

ΕΡΕΥΝΑ

ΠΕΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ

του Παναγιώτη Δ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ*

Στη γραμμή της παρουσίασης στοιχείων της νεότερης ιστορίας της Λέσβου, που φέρνουν συνεχώς στο φως μελέτες αυτοτελείς ή άρθρα σε ιστορικά περιοδικά, θα αναφερθούμε σήμερα στη Βενετία του 18ου αι. (τον τίτλο της σημερινής επιφυλλίδας δανειζόμαστε από το βιβλίο του Χρήστου Λούκου, *Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα*).

Όπως είναι γνωστό στην πόλη αυτή πριν, αλλά ιδιαίτερα μετά την Άλωση, είχαν καταφύγει πολλοί Έλληνες, κυρίως έμποροι και ναυτικοί, δημιουργώντας μια ανθηρή παροικία με εκκλησία, σχολείο, κοινοτικά όργανα κ.λπ. Πολλά από αυτά βέβαια έχει την ευκαιρία να δει ακόμα και σήμερα ο επισκέπτης που φθάνει στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας και στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων καθώς και στα γύρω στενά δρομάκια, όπου τα πάντα θυμίζουν τις δραστηριότητες των Ελλήνων.

Ανάμεσα λοιπόν στους Έλληνες που έφθασαν και έδρασαν στην Βενετία βρίσκονται και αρκετοί Λέσβιοι για τους οποίους σιγά-σιγά αρχίζουμε να έχουμε πληροφορίες και να συμπληρώνουμε παράλληλα την εικόνα της δραστηριότητας που εκπορεύεται από το νησί μας.

Τέτοια ακριβώς στοιχεία μας δίνει το βιβλίο: Χρύσα Μαλιτζέζου-Γιώργος Πλουμίδης, *Οι αποβιωτίριες πράξεις Ελλήνων στο αρχείο του ναού του Αγίου Αντωνίου Βενετίας (1569-1810)*, Βενετία 2000.

Όπως μας εξηγούν στον πρόλογό τους οι συγγραφείς ο ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων δεν ήταν ενοριακός και έτσι όσοι Έλληνες πέθαιναν στη Βενετία καταγράφονταν στα ληξιαρχικά βιβλία των καθολικών ναών και μετά παραδίδονταν στους ορθόδοξους ιερείς για να ταφούν σύμφωνα με το τελετουργικό της Ανατολικής Εκκλησίας.

Ο καθολικός ενοριακός ναός του Αγίου Αντωνίου έχει μεγάλο ενδιαφέρον για τον Ελληνισμό της Βενετίας επειδή βρισκόταν πολύ κοντά στον ναό του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων, και συγκεντρώνει για αυτό 1766 ληξιαρχικές πράξεις θανάτου Ελλήνων σε διάστημα 250 περίπου ετών.

Ανάμεσα στους Έλληνες που πέθαναν στη Βενετία και ο θάνατός τους πέρασε σαν γεγονός στα ληξιαρχικά κατάστιχα του Αγίου Αντωνίου εντοπίσαμε και τέσσερις λεσβιακής καταγωγής που η τύχη τόφερε να πεθάνουν στην πόλη των δόγηδων. Οι καταγραφές φυσικά γίνονται στα ιταλικά· εμείς εδώ θα δώσουμε μεταφρασμένα λίγα στοιχεία για τον καθένα αφού οι βενετική γραφειοκρατία δεν είναι καθόλου φειδωλή σε στοιχεία και περιγράφει λεπτομερώς τα του θανάτου τους.

1. Στις 2 Δεκεμβρίου 1727 πεθαίνει ο Μιχάλης του Νικολού από τη Μυτιλήνη, περίπου 70 ετών, από ισχυρή αποπληξία, μετά από 4 μέρες αρρώστιας. Τον επισκέφτηκε ο εξοχώτατος γιατρός Αλέξανδρος Καντζελιέρης. Ο νεκρός κατοί-

κούσε εδώ και 7 χρόνια στην συνοικία αυτή. Ο γιος του θα φροντίσει για την ταφή του από τον Άγιο Γεώργιο των Ελλήνων.

2. Στις 25 Φεβρουαρίου 1733, το πρωί στις 11 η ώρα, πεθαίνει η Ιωάννα Αρνταλάλη, 27 χρόνων περίπου, αφού παρέμεινε στο κρεβάτι επί 6 μήνες υποφέροντας από χαμηλό πυρετό. Την επισκέφτηκε ο εξοχώτατος γιατρός Λαζαρίς. Ο ανηψιός της θα φροντίσει για την ταφή της από τον Άγιο Γεώργιο των Ελλήνων.

3. Στις 16 Ιανουαρίου 1769, στις πέντε τα ξημερώματα πεθαίνει ο Γρηγόριος του Νικολού από τη Μυτιλήνη, 75 χρονών περίπου, αφού παρέμεινε στο κρεβάτι επί 8 μέρες υποφέροντας από υψηλό πυρετό. Τον επισκέφτηκε ο εξοχώτατος γιατρός Λαζαρίς. Θα ταφεί από τον Άγιο

Γεώργιο των Ελλήνων.

4. Στις 10 Ιουνίου 1800, στις 4 το απόγευμα, ο σεβάσμιος ιερομόναχος Νικηφόρος από τη Μυτιλήνη, κάτοικος στο στενό των Ελλήνων, αρ. 15, που υπήρξε παπάς στην ελληνική εκκλησία της Αγκόνας, πέθανε 40 ετών περίπου, έφθασε στην Βενετία πριν από 20 περίπου μέρες, υπέφερε από χρόνιο καρδιακό νόσημα (ασκίτης). Τον επισκέφτηκε ο εξοχώτατος γιατρός Μάρκο Αντόνιο Ντόσμο. Θα ταφεί αύριο από τον Άγιο Γεώργιο των Ελλήνων.

Αυτές είναι οι 4 αποβιωτίριες πράξεις των λεσβιακής καταγωγής Ελλήνων που

πέθαναν στη Βενετία στην ενορία του Αγίου Αντωνίου κατά την διάρκεια του 18ου αιώνα. Τα στοιχεία που δίνονται για τον ιερομόναχο Νικηφόρο δίνουν ευκαιρία για περαιτέρω μελέτη αφού μπόρεσε στα 40 χρόνια της ζωής του, όπως τουλάχιστον φαίνεται από τη ληξιαρχική πράξη θανάτου, να παρουσιάσει δράση κυρίως στην Αγκόνα, ως ιερέας της εκεί ελληνικής παροικίας.

Αλλά και οι άλλοι τρεις σηματοδοτούν μια ενδιαφέρουσα παρουσία στις πιάτσες της Βενετίας, όπου γεννήθηκαν ή τους έφεραν τα βήματά τους από την μακρινή Μυτιλήνη, προφανώς για λόγους εμπορικούς, τουλάχιστον όσον αφορά τους δύο άνδρες. Και βέβαια, μολονότι το περιβάλλον είναι σαφώς διαφορετικό ή για αυτόν ακριβώς τον λόγο, τονίζουν τον τόπο καταγωγής τους. Φυσικά οι αριθμοί νεκρών για την Μυτιλήνη δεν μπορούν με κανένα τρόπο να συγκριθούν με αυτούς που αναλογούν στην Κέρκυρα, την Κεφαλονιά, τα άλλα νησιά του Ιονίου, την Κρήτη κ.λπ. τόπους με άμεσες σχέσεις με την Βενετική πιάτσα για πολλούς λόγους, από τους οποίους η απόσταση δεν είναι ο λιγότερο σημαντικός. Ωστόσο οι συνεχείς δημοσιεύσεις στοιχείων αποκαθιστούν και για τα νησιά του απομακρυσμένου ΒΑ Αιγαίου μια συνεχή και ζωηρή επαφή με τις δυτικές αγορές.

* Ο Παναγιώτης Μιχαηλάρης κατάγεται από τον Ματαμάδο. Είναι Ιστορικός στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Το παρελθόν. Έγχρωμη φωτογραφία του Σπύρου Καρδακάρη, 1990